

GENERAL JOZEF BEM (MURAT PAŞA)'İN CENAZESİNİN NAKLİ (1929)

Çağatay BENHÜR*

Özet

Jozef Zachariasz Bem, 1774 yılında Polonya'nın Tarnow şehrinde doğmuş ve aldığı askeri eğitimin ardından Polonya ordusunda göreve başlamıştır. Askerlik hayatı boyunca Polonya ordusunda, Portekiz'de ve Macaristan ordusunda çalışan ve genellikle Ruslara karşı savaşan General Bem, 1849 tarihinde yaralı olarak Osmanlı Devletine sığınmış ve İslâm dinini kabul ederek Murat Paşa adını almıştır. 1851 tarihinde Halep de vefat eden Murat Paşanın kemikleri, 1929 yılında Türkiye üzerinden Polonya'ya nakledilmiş, nakil sırasında Türk-Yunan sınırında yaşanan bayrak krizi nedeniyle Türkiye ile Polonya arasında kısa süreli bir diplomatik kriz yaşanmıştır. Bu çalışmada adı geçen kriz dönemi belgeleri ile ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler

Jozef Zachariasz Bem / Murat Paşa / Türkiye-Polonya / 1848 Avrupa İhtilalleri / 1929

THE FUNERAL TRANSPORTATION OF GENERAL JOZEF BEM (MURAT PASHA) (1929)

Summary

Jozef Zachariasz Bem, was born in 1774 in Tarnow, Poland and after receiving military training, he started to work in the Polish army. General Bem, had been worked for Poland, in Portugal and Hungary armies throughout his military life and often fought against the Russians, took refuge to the Ottoman Empire as an injured one and accepted the Islamic religion and was named as 'Murat Pasha' in 1849. The bones of Murat Pasha, died in Aleppo in 1851, were transferred to Poland, via Turkey in 1929. Turkey and Poland had experienced a short-lived diplomatic crisis during the transportation due to the flag crisis between Turkish-Greek border. In this study, the crisis period aforementioned here, will be discussed with the documents.

Key Word

Jozef Zachariasz Bem / Murat Pasha / Turkey-Poland / 1848 Europea Revolution / 1929

* Yrd.Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi. Cag1974@yahoo.com.

GİRİŞ

Avrupa'da 1789 Fransız Devrimi sonrasında değişmeye başlayan sınırlar ve oluşan dengeler konusunu çözümlmek amacıyla 1814 tarihinde Viyana'da bir araya gelen büyük devletler (İngiltere, Avusturya, Rusya ve Prusya) Napoleon'u yenip, Fransa'yı devrimden önceki sınırlarına sokmakla, ortaya çıkmış olan hürriyetçilik fikirlerini de yenilgiye uğrattıklarını sanmışlardır. Bunlar Viyana'da Avrupa'nın toprak ve sınır düzenlemelerini kendi politik çıkarlarına göre yaparlarken, aynı zamanda bundan sonra patlak verebilecek herhangi bir hürriyetçilik hareketini beraberce bastırmak hususunda da anlaşmışlardır¹.

Viyana Kongresinde, bu çalışmanın kapsamı içerisinde bulunan konuları etkileyen olay ise dönemin Rus Çarı Aleksandr'ın Lehistan'ın tamamının Rusya'ya bırakılmasını istemesidir. Diğer devletler bu isteğe karşı çıkmış, hatta ortaya çıkan gerginlik Rusya ile Prusya arasında savaş çıkmasını gündeme getirmiştir. Kongrenin sonunda Rusya, Varşova dâhil Lehistan'ın büyük kısmını almış, Çar Aleksandr "Leh Kralı" unvanı ile taç giymiş ve Lehistan Krallığı Rusya'ya katılmıştır. Aynı kongrede Lehistan'ın taksimatı devam etmiş, Poznan ve çevresi Prusya'ya, Galiçya Avusturya'ya verilmiş, Krakow serbest şehir ilan edilmiştir².

Çar Aleksandr zamanında Lehistan'a bir nevi muhtariyet hakkı tanınmış, Diyet Meclisi (Seym)'nin toplanmasına izin verilmiştir. Çar Aleksandr'dan sonra Rusya tahtına oturan I.Nikola (1825-1855) zamanında da Rusya'nın Lehistan politikasında bir değişiklik olmamış bu durum Leh milliyetçilerinin önderliğinde birçok şehirde gizli cemiyetlerin kurulmasına, Rus idaresine karşı mücadeleye hazırlanılmasına neden olmuştur. 1830 yılının sonlarında Leh milliyetçileri Varşova'da Ruslara karşı geniş çaplı bir ayaklanma başlatmış, ülkenin hemen tamamına yayılan bu hareket neticesinde pek çok yerde Rus idaresi kaldırılmıştır. Leh milliyetçileri kurdukları bir hükümet ile de Rus Romanov sülalesinin Lehistan üzerindeki haklarını iptale karar vermişlerdir. Fakat bu durum çok uzun sürmemiş, Çar I.Nikola 1831'de General Dibiç, ardından Mareşal Paskeyeviç'i Lehistan üzerine yollayarak Leh kuvvetlerini yenmiştir. 1832 yılında çıkarılan bir kanuna göre de, Lehistan tüm özel statülerini kaybetmiş ve sıradan bir Rus eyaletine dönüştürülmüştür. Ardından ülke çapında ciddi bir Ruslaştırma faaliyeti başlatılmış, binlerce Lehli hapse atıldıktan sonra, büyük bir kısmı Sibiryaya sürgüne gönderilmiştir. Leh çiftlikleri Rus köylülerine dağıtılmış, kurtuluşu batıda arayan binlerce Lehli'de Avrupa'nın çeşitli ülkelerine iltica etmiştir³.

Çalışma konumuzun alt yapısını oluşturan bir mesele de, Avrupa'da 1848 yılı ihtilalleridir. Yaşlı kıtada 1830'larda meydana gelmiş olaylar, 1840'larda aynı sebeplerden beslenerek yeniden ortaya çıkmıştır. İçerisinde pek çok ırk ve mezhepten insan barındıran Avusturya-Macaristan İmparatorluğu da, 1848 ihtilallerinden

¹ Fahir Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Alkim Yay., İstanbul 2005, s.7.

² Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1993, s.309.

³ **Age**, s.329-330.

nasibini alan bir ülkedir⁴. 13 Mart 1848'de Viyana'da halkın anayasa ve özgürlük için ayaklanması ile başlayan olaylar sonrasında Başbakan Metternich istifa ederek İngiltere'ye kaçmış, İmparator Ferdinand ise halkın isteklerini kabul edeceğini ve anayasayı yürürlüğe koyacağını ilan etmiş, İmparatorluk içerisinde yaşayan Macarların da; kendisine bağlı kalmak kaydı ile ayrı bir hükümet kurmalarını kabul etmiştir⁵.

Büyüyen olaylar sonunda ülkesini terk eden Ferdinand'dan sonra toplanan Kurucu Meclis'te ülkenin tüm azınlıklarından temsilciler vardı ve bu meclis, İmparatoru yeniden göreve çağırmıştır. Ferdinand ise Viyana'yı işgal ettirerek meclisi dağıtmıştır. Ferdinand'ın bu hareketinden sonra olay farklı bir boyut almış özellikle Macarlar başta olmak üzere İmparatorluğu oluşturan tüm milletler bağımsızlık hareketlerine girişmişlerdir. Macaristan bu sırada tam bağımsızlığını ve cumhuriyeti ilan etmiş, bunun üzerine de Avusturya, Rusya ile bir ittifak kurarak Macarların ve onların safında çarpışan Polonyalıların üzerlerine gitmiştir. 1849'da Macaristan'a giren büyük bir Rus ve Avusturya ordusu olayları kanlı şekilde bastırarak nihayetlendirmiştir⁶.

JOZEF BEM'İN HAYATI VE OSMANLI DEVLETİNE SİĞİNMASI

Yukarıda bahsedildiği gibi 1849'da Rus-Avusturya orduları Macar bağımsızlık hareketini sonlandırırken, bu savaşta Macar tarafında yer alan kişilerden birisi de Jozef Zachariasz Bem'dir. 14 Mart 1774 yılında bugünkü Polonya'nın Tarnow şehrinde doğan Bem, Fransa'nın Polonya'nın bir kısmını alması ile ailesiyle birlikte Krakow'a taşınmış ve burada askeri okulu bitirmiştir. Ardından asker olarak bulunduğu bölgedeki Polonya hükümetlerine hizmet eden Bem⁷, Napoleon'un 1812'deki Rusya seferinde de Polonya topçu birlikleri ile Fransa yanında görev almıştır. 1813 Danzig savunmasında da kendisini gösteren Bem, 1815 tarihinde yeniden Polonya ordusunun hizmetine girmiştir⁸. Viyana Kongresinden sonraki dönemde ise askeri okullarda öğretmenlik yapan Bem, ayrıca matematik ve mühendislik alanları ile de ilgilenmiştir. Bir dönem Ukrayna'da Lviv ve Brody kentlerinde de yaşamış ve özellikle motorun askeri teknolojide kullanımı üzerine çalışmalar yapmıştır. 1830 yılındaki Polonya bağımsızlık hareketinde Polonya ordusunda yerini almış olan Jozef Bem, general rütbesi ile oldukça başarılı işler gerçekleştirmiş fakat Polonya'nın Rusya karşısında yenilgisine engel olamamıştır. 1831 yılında Paris'e, oradan da 1833'te Portekiz'e geçen Bem, 1848 yılında Avusturya-Macaristan içerisindeki hareketliliğe sessiz kalmamış ve hemen Macarların safında

⁴ 1848 yılına geldiğinde Avusturya Macaristan İmparatorluğu Avrupa'nın ilerlemiş ülkelerine oranla geri kalmış bir konumda idi. İmparatorlukta sanayi ve ulaşım çok yavaş geliyordu. İlk demiryolu 1828 yılında döşenmişti ve 1840 yılına geldiğinde ancak 144 km demiryolu yapılabildi. Özellikle Macaristan ve Slav bölgelerinin büyük bölümünde kölelik devam etmekteydi. Ayrıntılı bilgi için bkz. N.V.Yeliseyeva-A.Z.Manfred, *Yakın Çağlar Tarihi*, Konuk Yay., İstanbul 1978, s.124-126.

⁵ Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih*, Der Yay., İstanbul 2008, s.136.

⁶ *Age*, s.136.

⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/J%C3%B3zsef_Bem (03.10.2010).

⁸ *Ana Britannica, Bem, Josef Zachariasz*, Ana Yay., C.3, İstanbul 1986, s. 583.

yerini almıştır. Özellikle Transilvanya'nın müdafaası konusunda elindeki sayıca az kuvvetlerle yaptıkları büyük bir askeri başarı olarak anılmıştır⁹.

General Bem'in Osmanlı'ya sığınmasını sağlayan olaylar silsilesi yukarıda belirttiğimiz; Avusturya'da 1848 yılında yaşanan karışıklıklar neticesinde olmuştur. Avusturya'da 1848 yılında başlayan olaylar kısa bir süre sonra Macar özgürlük savaşına dönüşmüştü¹⁰ fakat Macarların da kendi içerisinde birtakım sıkıntıları mevcuttu. O dönemde Macaristan'da Macarlardan başka Sırp, Hırvat, Slovak ve Romenler yaşamaktaydılar ve bu milletler de Macaristan'dan ayrılmak istemekteydiler¹¹. Avusturya ile Macaristan'ın çekişmesi önceleri Macarların lehine bir yön almışken, 29 Mayıs 1848'de Hırvatistan Macaristan'dan bağımsızlığını ilan etmiş, bunu çok geçmeden güney bölgelerdeki Sırp isyanı ve Romenlerin Avusturya'yı tanıdıklarını ilan eden deklarasyonu izlemiştir.

Macarların özgürlük savaşında kazanılan en büyük zafer 21 Mayıs 1849'da Budin kalesinin alınması olmuştur. O tarihlerde Macar ordusu 152 bin kişi ve 450 toptan oluşmakta idi. Karşlarına çıkacak olan ve Avusturyalı Baron Gyula ve Varşova Prensi Paskieviç¹² yönetimindeki Rus-Avusturya ordusu ise 370 bin kişi ve 1200 toptan müteşekkildi¹³. 13 Ağustos 1849 tarihinde Mareşal Paskieviç, Vilagos kalesi önünde Macar ordusu komutanı Görgei teslim olduğunda Rus Çarına "Macaristan haşmetlünün ayaklarının altındadır" mesajını göndererek savaşı sonlandırmıştır¹⁴.

Macar lider Lajos Kossuth¹⁵ tarafından Erdel orduları komutanlığına atanmış olan General Bem, önceleri Avusturyalılara karşı başarılı sonuçlar aldıysa da, Avusturyalıların Rus yardımı alması ile düşmanın sayı ve mühimmatça çok güçlenmesi üzerine komuta ettiği kuvvetler başarılı olamamıştır. Kendisi de savaş meydanında atından düşerek yaralanmıştır¹⁶.

Macarların savaşı kaybettiğinin kesinleşmesi ile başta Kossuth olmak üzere pek çok Macar ve onların yanında savaşmış olan diğer milletlerden kişiler yaşamlarını devam ettirebilecekleri bir yol aramaya başlamışlardır. Bu kişilerden kalabalık bir kısmı Osmanlı Devletine sığınmayı bir kurtuluş yolu olarak görmüş ve uygulamışlardır. Macar lider Kossuth da dahil olmak üzere pek çok kişi Osmanlı Devleti'ne sığınmak için harekete geçmiştir.

Türkler ise Macar isyanlarına şiddetli bir alaka göstermişlerdi. Macarların hristiyan olmakla beraber, Türklerle ırk bakımından akraba oldukları, Avrupa'yı

⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/J%C3%B3zsef_Bem (03.10.2010).

¹⁰ Şükrü Esmel, **Siyasi Tarih**, İstanbul 1944, s.163.

¹¹ Bayram Nazır, **Osmanlı'ya Sığınanlar**, Yeditepe Yay., İstanbul 2006, s.23.

¹² General İvan Paskeviç'in (Иван Фёдорович Паскевич) ismi Türkçeye aktarılmış eserlerde farklı transkripsiyonlarda geçmektedir. Rusçadan birebir transkripsiyonu İvan Fedoroviç Paskeviç şeklindedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. http://en.wikipedia.org/wiki/Ivan_Paskevich (04.10.2010).

¹³ F.Eckhart, **Macaristan Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yay., Çev. İbrahim Kafesoğlu, Ankara 1949, s.212.

¹⁴ Eckhart, **age.**, s.213.

¹⁵ Macar Özgürlük Savaşının lideri Lajos Kossuth (1802-1894) hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. http://en.wikipedia.org/wiki/Lajos_Kossuth

¹⁶ Bayram Nazır, **age.**, s.29.

gören ve tanıyan gençler tarafından da öğrenilmiş bulunuyordu. Macaristan Kanuni Sultan Süleyman döneminde bir Türk eyaleti idi ve sonradan Avusturyalıların eline geçmişti. Osmanlılar, Avusturya idaresinde bir Macaristan'dansa bağımsız bir Macaristan'ı tercih etmekteydi. İşte tüm bu sebeplerden dolayı Tuna Nehri'ni geçip Türk misafirperverliğine sığınan tüm mülteciler hiç tereddüt gösterilmeden kabul edilmiştir. Macarlarla işbirliği yapmış olan Polonyalılar da sınırı geçtiğinde aynı hüsnükabulü görmüşlerdir¹⁷.

Mülteciler Osmanlı topraklarına girdikten sonra konu batılı ülkeler ile Rusya'nın bir hayli ilgisini çekmiş ve özellikle meşhur lider ve generallerin gelecekleri ile ilgili çeşitli girişimlerde bulunmak istemişlerdir. Osmanlı Devleti ise mültecileri kabulünden taviz vermemiştir¹⁸.

General Jozef Bem ise, son ana kadar cephedeki direnişine devam etmiş, artık yenilginin kesinleşmesi üzerine o da Osmanlı Devletine sığınmaya karar vermiştir. Yanında bulunan sadık Yüzbaşı Weppeler ve 500 Macar süvarisi ile Türk sınırına doğru harekete geçmiştir. Bu sırada savaş meydanında aldığı kurşun yaralarından dolayı bir hayli bitkin olan general, yinede Vidin'e ulaşmayı başarmış ve burada Kaymakam Yakub Bey'in konağına yerleştirilmiştir¹⁹. Burada bulunduğu süre içerisinde din değiştirerek Müslüman olan ve Murat adını alan Jozef Bem²⁰, ardından Şumnu kentine geçmiştir. Kendisine Paşa ünvanı verilen Murat Paşa, daha sonra Halep'de görevlendirilmiş ve kısa bir süre sonra 1851 tarihinde burada vefat ederek defnedilmiştir.

JOZEF BEM'İN CENAZESİNİN NAKLİ VE SONRASI

General Jozef Bem (Murat Paşa), 1851 yılında vefat edip, Halep şehrinde defnedildikten uzun yıllar sonra, yeniden Türkiye'nin gündemine gelmiş ve çeşitli Türk kaynaklarında kendisine yer bulmuştur. 22 Haziran 1929 tarihli Vakıf Gazetesi Jozef Bem'in mezarının Suriye²¹'den Polonya'ya naklini "Murat Paşa / İhtida eden Leh cenralinin bakıyeyi izamı" başlığı ile ilk sayfa haberi olarak yayınlamıştır:

"... Jeneral Bem'in külleri önümüzdeki pazartesi günü Halepten şehrimize gelecek ve aynı gün hareket eden trenle Lehistan nakledilecektir. Bu münasebetle Sirkeci İstasyonunda Lehistan sefarethanesi ve tebası tarafından merasim yapılacaktır. Bu merasime Vali, memurini resmiye ve şehrimizdeki meb'uslar ile süfera merasime iştirak edeceklerdir. Ceneral Bem, Lehistan istiklâli için büyük fedakarlıklarda bulunmuş millî bir kahramandır. 1831 de Lehistan ihtilâlini idare eden jeneral Bem 1849 da Macarların istiklâl mücadelesine de iştirak etmiştir. Mumai-

¹⁷ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yay., C.V., Ankara 1988, s.215.

¹⁸ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Nicolae Jorga, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, Yeditepe Yay., C.V., Çev. Nilüfer Erceli, İstanbul 2005, s.346-350.

¹⁹ Bayram Nazır, **age.**, s.57-58.

²⁰ **Age**, s.84-85.

²¹ Suriye 1929 yılında Fransız Mandası altında yönetilmekte idi. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://en.wikipedia.org/wiki/Syria> (04.10.2010).

leyh mağlubiyeti üzerine Türkiye'ye iltica etmiş ve itida ederek Murat Paşa ismile Türk ordusuna dahil olmuştur. Murat Paşa bir müddet ordumuzda hizmet etmiş ve Mişkeviç ile birlikte Rusya aleyhine gönüllü teşkilâtı yapmıştır. Jeneral Bem – Murat Paşa 1855 de Halep'de vefat etmiş ve oraya gömülmüştür²².

General Bem'in cenazesinin nakledildiği tabut; 24 Haziran 1929 Pazartesi günü beraberinde bir Polonya askerî heyeti ile İstanbul Haydarpaşa Garına ulaşmıştır. Burada tabut vagon dan indirilirken Türk askerleri tarafından bir tören düzenlenmiş, daha sonra tabut Türk ve Polonya bayrakları ile sarılmıştır²³. Oradan saat yedi de bir istimbot ile Sirkeci İstasyonuna nakledilen tabut, burada kendisini bekleyen ve Polonya hükümetince tahsis edilmiş olan özel vagona konulmuştur²⁴. Sirkeci'de düzenlenen törende Bahriye bandosu ve Türk askerleri bulunmuş, önlerine konan kürsüye yerleştirilen General Bem'in tabutunun önüne Türk ordusu ile Polonya, Macaristan, Fransız, Mısır ve diğer bazı elçiliklerin çelenkleri konulmuştur²⁵. Bandonun Polonya Millî Marşını çalmasını ardından Polonya Orta Elçisi M.Kazimi Olzorenski bir konuşma yapmıştır²⁶. Polonya elçisinin nutkundan sonra söz alan İstanbul Merkez Komutanı Emin Paşa: "Ana vatanından cüda olarak ölen bu mukaddes ölüyü millî bir istiklâl kahramanı olarak tescil ederken Türk ordusuna bir Türk gibi hizmet ve büyük rütbeler kazanan aziz ferikimizin²⁷ ifa ettiği iyi hizmetlerini Türkiye Cumhuriyeti Ordusu namına takdiren bir daha tezkir etmeği vazife bilirim" şeklinde görüşlerini bildirmiştir²⁸. Emin Paşa'dan sonra Macar Elçisi M.Tahl'da bir konuşma yapmış, ardından bandonun millî marşları icrası dinlenmiş ve Şehremini Muavinlerinden Emin Ali Bey, Polis Müdürü Şerif Bey, Hariciye Memuru Hakkı Bey'in de hazır bulunduğu tören sekize yirmi kala bando Leh selam havasını çalarken tabutun yüklendiği trenin Sirkeci'den ayrılması ile sona ermiştir²⁹.

General Bem'in naaşı, ölümünden 78 yıl sonra yeniden Türk topraklarından geçip Türk medyasında kendisine olumlu haberlerle yer bulurken; kamuoyunca bilinmese de General Bem, cenazenin naklinden hemen sonra çeşitli resmî yazılar-

²² **Vakit**, 22 Haziran 1929, s.1.

²³ **Milliyet**, 25 Haziran 1929, s.1.

²⁴ **Vakit**, 25 Haziran 1929, s.1.

²⁵ **Milliyet**, 25 Haziran 1929, s.1.

²⁶ Polonya elçisinin konuşması şöyledir: "Efendiler! Hayatında vatan aşkıdan daha mukaddes bir şey tanımamış ve bütün varlığı onun istiklâlini müdafaaya ve alelumum milletlerin hürriyetini müdafaaya hasretmiş olan bu büyük Leh kahramanının bakiyei izamı karşısında bir Lehlinin kalbini aşan heyecanı hakkile ifade etmek çok müşküldür. O, 1831 de Lehistanın istiklâli için Çar birinci Nikolaya karşı harbettî. 1849 da, Macar milleti istiklâlini kazanmak için silaha sarıldığı zaman jeneral Bem bu Çar kuklalarının ordularile yeniden mücadele etti. Bu mücadelenin ikisinde de fark kuvvetler karşısında mağlup oldu. Fakat bu kuvvetler kalbindeki istiklâl aşkını mağlup edemedi. Bu ruh, bu aşk kudretini bir an için bile kaybetmedi. Bilâkis bir asra yaklaşan bir zaman zarfında nazarları daima büyük, millî mefkûreye müteveccih bir çok Leh nesilleri arasında yaşadı. Büyük Leh kahramanı vatanını terk etmeğe mecbur olduktan sonra ancak Türk topraklarında lâyük olduğu misafir perverliği buldu. Burada onun meziyetleri takdir edilerek yüksek askeri vazifelere tayin edildi. Misafirperver Türk toprağına hürmet ve tazimler... Leh toprakları, vatanına bu derece lâyük bir çocuğunu bunca senelik bir ayrılıktan sonra tekrar sinesine almakla bahtiyardır. Bu dakikada bütün Lehistan tarihin haklı bir tekrarıle vatanına avdet eden bu kahramanına kavuşmakla mezururur". **Vakit**, 25 Haziran 1929, s.1-3.

²⁷ Ferik: Osmanlı Devletinde Korgeneral rütbesine verilen isim. Osmanlı Devletinin XIX. yüzyıldaki rütbelendirme ve değişikliklerinde ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Akyıldız, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilâtında Reform**, Eren Yay., İstanbul 1993, s. 38-39.

²⁸ **Milliyet**, 25 Haziran 1929, s.1.

²⁹ **Vakit**, 25 Haziran 1929, s.3.

la Türkiye Cumhuriyeti Devletinin gündeminde kalmaya devam etmiştir. Bugün Türkiye Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde bulunan bu belgelerden de anlaşıldığı üzere; Halep-İstanbul-Edirne hattında sorunsuz şekilde yolculuk yapan General Bem'in naaşı, Edirne Uzunköprü'de Türk – Yunan sınırını geçerken tabut ve tren üzerindeki Türk bayraklarının kaldırılması suretiyle ve tren Polonya heyetinin kontrolünde olduğundan; konu Türkiye ile Polonya arasında diplomatik bir soruna dönüşmüştür. Türk Dışişleri Bakanı 27 Haziran 1929 tarihinde Edirne'den kendisine gelen bir telgrafı Başbakanlığa sunmuş ve durumu arz etmiştir: "Edirne vilayetinden alınan tahriratta Lehli heyeti hamil tirenin Uzunköprü istasyonundan itibaren Yunan arazisine geçeceğini nazarı itibare alan seyyar memuru Türk bayrağından dolayı Yunanlıların bir mesele çıkarmalarına mahal bırakılmamak için hey etin uykuda bulunduğu esnada kondüktör vasıtasıyla Türk bayrağını yerinden çıkartıp vagon içersine koyduğu ve tirenin Kuleli istasyonuna muvasalatında heyet uyanıp Türk bayrağını yerinde görmeyince tekrar yerine koymak istemişlensede talik edilirken kondöktür Yunan zabiti tarafından davet edilerek avdetle heyetle görüşüp Türk bayrağını içeri aldıkları diğer bayraklarında indirilmesi için Yunan zabiti merbut bulunduğu kumandanlıkla bilmuhabere neticesinden kendilerine malumat verilmeden tirenin on beş dakika teahhurla ansızın hareket ettirilmiş olduğu bildirilmektedir, arzı keyfiyet ederim efendim"³⁰.

General Bem'in naşının nakledildiği Polonya heyetinin idaresindeki özel trenin ve naşın konduğu tabutun üzeri çeşitli ülke bayrakları³¹ ile örtülmüş idi ve bu şekilde Polonya'ya kadar yolculuk yapması planlanmaktaydı. Yukarıdaki belgeden de anlaşıldığı üzere tren Türk-Yunan sınırına ulaştığında bir memur Yunanlıların trenin dışındaki Türk Bayrağı nedeniyle sıkıntı çıkarabileceklerini düşünerek bayrağı kondüktör yardımıyla indirmiş, heyetin bu durumu fark ettikten sonra yaptığı müdahale de durumun Yunan makamlarınca onanması sonucu yetersiz olmuştur. Dipnotta verilen belgeden anlaşıldığına göre de; üzerinde Polonya, Bulgar, Macar bayraklarının da bulunduğu vagonun yalnızca Türk Bayrağı indirilmiştir.

Bem'in naşının naklinde Türk-Yunan sınırında yaşanan hadise Türk kamuoyuna yansımamıştır. General Bem ile ilgili bir sonraki haber Milliyet Gazetesinde 1 Temmuz 1929 tarihine ait "Leh kahramanı için" başlıklı ilk sayfa haberidir: "Lehistan kahramanı jeneral Bem in kemikleri Cracovicye getirilmiştir. Şehir Türk, Macar ve Leh bayrakları ile donatılmıştır. Jeneralin küllerini hamil olan tren Türk, Macar ve Leh hey'eti murahhasaları refakat etmektedir. Merâsim dolayisile fevkal'ade tezahürat yapılmıştır. Harbiye nazırı Türk ve Macar hey'etimurahhasaları şerefine

³⁰ BCA, f.030.10., y.245.657.14., s.1.

³¹ "1850 senesinde Halepte ölen ceneral (Bem)in –(Murat Tevfik Paşa) bakiyesi izaminın Lehistana nakliyesi zimmında memleketimizden Transit suretiyle ve şömendöferle geçirilmesine müsaade itası Leh sefaretinin müracaat ve iltiması üzerine hükümetçe işbu mürceati is'âf buyurulmuş idi. Bu kemikleri hamil vagon – Türk, Bulgar, Macar, Leh bayraklarıyla tezyin edilmiş olduğu halde Kuleliden geçerken Yunanlıların yalnız bizim bayrağımızı indirdikleri ve tafsilatın posta ile bildirileceği Edirne vilâyetinden iş'âr kılınmıştır". BCA, f.030.10., y.245.657.14., s.2.

bir ziyafet vermiştir”³². Aynı tarihli Vakit Gazetesi de Anadolu Ajansının geçtiği haberi hiç değiştirmeden fakat “Leh Kahramanının Kemikleri” başlığı ile 4. sayfa haberi olarak yayınlamıştır³³. Gazetelerin haberlerinden de anlaşıldığı üzere General Bem ebedi istirahatgâhına ulaştığında Leh halkının iltifat ve sevgisi ile karşılanmış, bu önemli buluşmaya bir şekilde vesile olanlar ve yardım edenlere de muhabbetle davranılmıştır.

Türk-Yunan sınırında yaşanmış olan bayrak krizinin Türk kamuoyunca bilinmediği ve gazetelerde güzel haberlerin çıktığı dönemde; General Bem konusu Türk basını için naşın memleketine ulaşmasıyla son bulmuştu. Ancak Jozef Bem’in cenazesinin naklinde yaşananlar resmî kanallarda bir süre daha gündemi meşgul etmiştir. 4 Ağustos 1929 tarihinde Başbakan İsmet İnönü’ye bir evrak gönderen devrin Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü (Aras) Bey, dönemin Varşova Büyükelçisi Vasfi (Çınar) Bey’in³⁴ Polonya yetkili makamlarından edindiği izlenimleri ve konu ile ilgili yorumlarını başbakana arz etmiştir.

Tevfik Rüştü (Aras) Bey’in bakan olarak yorumlarından önce Türkiye’nin Varşova Büyükelçisi Vasfi (Çınar) Bey’in konu hakkında edindiği bilgilere göz atmakta yarar vardır. Belgeden anlaşıldığı üzere Vasfi Bey, Polonya Dışişleri Bakan Yardımcısına; Türk Bayrağının trenden indirilmesi konusunda bilgi almak üzere iki kez müracaat etmiştir. Türkiye’nin konuyu hassasiyet ve dikkatle takip ettiğini belirttiği ilk müracaatına cevap alamayan Vasfi Bey, ikinci müracaatı sonrası istediği bilgiyi edinmiştir³⁵. Polonya yetkili makamları yaşanan olayı şu şekilde aktarmaktadırlar: “Müteveffa ceneralin vagonu üzerinde dekoratif olarak iki küçük Türk bayrağı 25 haziran sabahı 4.30 da Yunan jandarma kumandanı tarafından hudut stasyonunda kaldırılarak vagonun Lehistan kondüktörüne tevdi edilmiştir. Yunan memuru trenin Yunan arazisinden müruru esnasında bu bayrakların vagon içinde muhafazasını rica etmiştir. Hey’ete riyaset eden miralay vaziyete mutali olur olmaz işe müdahale etmiş ise de Yunan jandarması bir hadise zuhuru endişesi ve bilhassa Türk bayrağının bir offans’a maruz kalması korkusile bu tarzda hareket mecburiyetinde bulunduğunu ifade etmekle bayraklar bizzarure ancak Bulgaristan hududunda vagonun dışındaki mahallere tekrar konulmuştur. Lezkûr bayraklar digerlerle beraber muharrek vagonu tezyin maksadile Lloyt nakliyat kumpanyası tarafından vazedilmiştir. Diğer taraftan kayda şayandır ki Yunan Hükûmetine bu kafilenin müruru hakkında evvel emirde resmen malûmat ita edilmemişti. Müteveffanın tabutu üzerine konulmak üzere Emin Paşa Hz.leri tarafından tevdi edilen dost Cümhuriyitin bayrağı ise daima tabut üzerinde olduğu

³² **Milliyet**, 1 Temmuz 1929, s.1.

³³ **Vakit**, 1 Temmuz 1929, s.4.

³⁴ Büyükelçi Vasfi Çınar Bey, 01.05.1929-11.08.1931 tarihleri arasında Türkiye’nin Varşova Büyükelçiliği görevini yürütmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://varsova.be.mfa.gov.tr/MissionChief-History.aspx> (04.10.2010).

³⁵ “Emir buyurulan teşebbüsat sureti müessirede, icra ve Lehistan Hükûmeti tarafından ittihaz edilecek hattı harekete hassasiyetle ve ehemmiyetle intizar ettiğimiz Hariciye Nazır Vekiline ikinci defa izah edilmiş idi. Tahkikatın esbabı mücbireye mebni geciktirildiğini beyan eden Nazır Vekilinden ancak bugün alınabilen cevap ikinci maddede arz olunmuştur”. **BCA**, f.030.10., y.245.657.15., s.4.

halde Tarnof, taki mezara kadar kemali tevkirle getirilmiştir. Vakayı aynen bu mahiyette gösteren Hariciye Nazırı Vekili samimî teessüflerini tekrar etti. Bu iza-hata nazaren Lehli hey'et mazur mevkiinde kalmakta ve Yunan Hükûmeti evvelce resmen haberdar edilmediği için Yunan memurun hareketine karşı da Lehistan Hükûmetince bir teşebbüs icrası müşkül olduğu ihsas edilmektedir. Bendeniz aldığım cevabı Hükûmetime iblâğ edeceğimi bildirmekle iktifa ettiğime bu cevap kâfi görülmediği ve Lehistan Hükûmetinden daha memnuniyet bahş bir hareket suduru iltizam buyurulduğu taktirde iki güne kadar Varşovaya avdet edecek olan Zaleski'ye³⁶ müracat ederek dost bir jeste intizar ettiğimizi telakkî edeceğim yeni bir talimati devletleri dairesinde söyleyebilmek kapısını açık bırakmış oldum. Emri Devletlerine muntazırım"³⁷.

Görüldüğü üzere Vasfi Bey, Polonya makamlarından aldığı cevapları tatmin edici bulmamış, konuyu Türk Dışişlerindeki yetkili makamlara bildireceğini karşı tarafa iletmış ve konunun araştırılmasına gerektiği taktirde devam edileceği ile Polonya Dışişleri Bakanı ülkesine döndüğünde onunla meseleyi yeniden ele alma hakkını saklı tutmuştur.

Vasfi Bey'in raporunu okuduktan sonra Başbakanlığa ileten dönemin Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey, arzında konu hakkındaki kendi yorumlarını da yazmıştır. Tevfik Rüştü Bey'e göre Polonya makamlarının açıklamaları ve özrü alelade resmî ilişkileri olan devletler arasında normal sayılabilecek bir nispette olmakla birlikte ilişkilerinde samimi dostluk bulunan devletlerin vereceği bir cevap değildir. Buradan sonra konuyu dışişleri ritüelleri ve dış politika ekseninden değerlendiren bakan, Polonya makamlarına ilişkilerde daha fazla samimiyet beklediğimizin belirtilmesi ve konunun sona erdirilmesi gerektiği görüşünü aktarmıştır. Metinden anlaşıldığı üzere; Türkiye adı geçen bayrak meselesi hakkında Yunanistan nezdinde de girişimlerde bulunmuştur³⁸.

Türk Dışişleri Bakanlığı tarafından, Başbakanlığa gönderilen yukarıdaki evrakla ilgili bakanlığın takibatı devam etmiş ve 25 Ağustos 1929 tarihinde yine Tevfik Rüştü Bey imzalı bir belge Başbakanlığa iletilmiştir. Bu belgede; Başbakanlık Müsteşarından bahsi geçen konu ile ilgili İsmet Paşa'nın görüşlerinin ne doğrul-

³⁶ Burada kasdedilen kişi dönemin Polonya Dışişleri Bakanı August Zaleski'dir. Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. http://en.wikipedia.org/wiki/August_Zaleski (05.10.2010).

³⁷ **BCA**, f.030.10., y.245.657.15., s.4-5.

³⁸ "Başvekil İsmet Paşa Hazretlerine. Varşuva'dan malûm hadiseye müteallik gelen cevap ikinci maddede aynen arz edilmiştir. Polonya hükûmetinin cevabının mahiyeti, izahat ve teessüfü ihtiva etmek itibarıyla alelade münasebatı remiyede bulunan devletler arasında kâfi addolunabilse de hususî dostluk iddia eden devletler arasında tatmin edici değildir. Gerçi Polonya hükûmetine izahlarına beyanı memnuniyetle beraber daha dostane bir muameleye intizar etmekte bulunduğumuz bildirilmek suretilerle hem mes'eleyi açık tutmak hem de daha tatmin edici bir cevaba desteres olmak imkân dairesinde görülüyorsa da bu vaziyet muvacehesinde böyle bir mes'eleyi açık tutmanın behemhal arzu edildiği şekilde intaç edilmediği taktirdeki tabii ve manevî mahzurları da deriş edilmek lâzım geldiğinden hem mes'eleyi açık tutmayarak ve hem de Varşuva hükûmetine karşı intizar ettiğimiz derecede tatmin edilmediğimizi göstererek Büyük Elçilik mes'elesinde de bundan istifadeyi temin için isahatı vakiya muttali olduğumuzu beyanla iktifa edip işbu beyanatımızı Türkiyeye karşı hususî dostluk iddeasında bulunan Polonya hükûmetinden tabii hassas olacağımız böyle bir mes'eledede beklediğimiz cevap ve hareket bundan fazla idi, diyerek ve bir netice beklemeden, hadiseye nihayet verilmesi muvafık olacağı varit olmaktadır. Bu suretle mütealada bilhassa bu mes'eledede emrî iradeleri dahilinde olarak yunanistana karşı tebliğ etmiş olduğumuz cevaptan da müphem oluyorum.Keyfiyeti arz ve istizan eylerim Efendim". **BCA**, f.030.10., y.245.657.15., s.2-3.

tuda olduğu sorulmaktadır³⁹. Başbakanlığa gönderilen bu soru önergesinin üzerinde alt kısımda Başvekalet Müsteşarı Kemal⁴⁰ imzalı bir el yazısı notu bulunmaktadır: “C.25.8.29 şifreleme: Emri devletlerini bugün aldım. İş’ar buyurulan raporu buldurdum. Başvekil Hz.lerine arzedilmiş ve hafiy işareti konulmuş olduğunu gördüm. Hüretlerimle arz ederim. Başvekalet Müsteşarı Kemal”⁴¹. Kemal Bey’in notundan da anlaşıldığı üzere Başbakan İsmet Paşa adı geçen belgeleri görmüş ve üzerine gizli notu düşmüştür.

12 Ekim 1929 tarihli bir diğler belgede ise Dışışleri Bakanı Tefvik Bey, Türkiye’nin Polonya Maslahatgüzarlığının Jozef Bem’in cenazesinin naklinde yaşananlar hakkında Leh yetkililer ile yaptığı bir görüşmeyi Başbakanlığa aktarmıştır⁴². Ekte verilen belgede Polonya Dışışleri Müsteşarı ile görüşen Türk yetkilinin adı yazılmamıştır. Sadece metnin sonunda bir paraf mevcuttur. Polonya Dışışleri Bakanı ülke dışında olduğundan müsteşar ile görüştüğünü belirten Türk diplomat, müsteşarın kendisine Generalin cenazesinin nakli sırasında ve Polonya’ya ulaştıktan sonra Polonya haklının Türkiye ile Türklere gösterdiği alakayı bizzat gördüğünü ve ne istediğini sorduğünü aktarmaktadır. Türk diplomat cevaben hükümetinin kendisini herhangi bir şey istemeye memur etmediğini fakat millî hislerimizi yaralayan malum olaydan sonra Polonya hükümetinin yapması gereken girişimler olduğunu şahsi bir kanaat olarak düşündüğünü söylemiştir. Konu hakkında bir diplomatik not bıraktığını da ilave eden Türk diplomat, yaptığı girişimler sonucunda Ankara’daki Polonya Büyükelçiliğinden daha tatminkar cevaplar geleceğini umduğunu da belirtmektedir⁴³.

Jozef Bem’in cenazesinin naklinde ortaya çıkan bayrak krizi aslında ne Türk ne de Polonyalı yetkililerin yaptıkları eylemler sonucunda ortaya çıkmıştır. Yukarıda kronolojisini takip ettiğimiz hadiselere son veren metin ise 15 Ocak 1930 tarihli Dışışleri Bakanı Tefvik Bey tarafından Başbakanlığa gönderilen belgedir: “Ceneral “Bem” hadisesi hakkında Leh Hariciye Nezareti nezdinde yaptığı teşebbüsata cevaben bu nezaret müsteşarı Mösyö A.Wysocki’nin Varşova Maslahatgüzarlığımıza gönderdiği mektup suretini raptten yüksek makamınıza takdim ediyorum. Mektubun müteleasından müsteban buyurulacağı veçhile Leh Hükûmeti hadise hakkında yunan hükûmeti nezdinde teşebbüsatta bulunmuş ve hükûmeti mezkûrece bu münasebetle beyanı teessür edilerek beynelminel

³⁹ BCA, f.030.10., y.245.657.15., s.1.

⁴⁰ Burada imzası olan kişi Hasan Kemaleddin Gedelec olmalıdır. Kendisi 1926-1939 yılları arasında Başbakanlık Müsteşarlığı görevini yürütmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz. http://tr.wikipedia.org/wiki/Hasan_Kemaleddin_Gedelec (10.10.2010).

⁴¹ BCA, f.030.10., y.245.657.15., s.1.

⁴² BCA, f.030.10., y.245.657.16., s.1.

⁴³ “Hariciye Nazırının merkezden müfarekatı hasebile müsteşarı ile görüştüm. Şeklini (Bir grup hiç yoktur) Mumaileyh talimatı Devletleri dairesinde vaki ifadatım üzerine münfai olarak Jeneralin teftin merasimi günlerinde Lehlilerce memleketimizin nasıl tevkir edildiğine şahit olduğumu beyan ile ne istediğimi sordu. Hükümetim tarafından bir şey istemeğe memur edilmediğimi ancak millî izzeti nefsimize tealluk eden böyle bir hadise (yi) müteakip Lehistan Hükûmeti tarafından elbette icrası münasip teşebbüsler bulunduğunu şahsî bir müteala olarak ilave ettim. Bu (mükâleme) nin Hariciye Nazırına avdetinde nakli esnasına maksadı Devletleri haricinde bir tefsire meydan vermemesini teminen emir buyurulan sözleri ihtiva eden bir de “aide memoire” bıraktım (.....) kalan bu meselede bu defa Ankaradaki Lehistan Sefaretinin Zâti Alilerine tatminkâr maruzatta bulunmağa sevk edilmesi muhtemeldir”. BCA, f.030.10., y.245.657.16., s.2.

mücamele esaslarına mugayir harekette bulunmuş olan memura tevbihat icra edildiği bildirilmiştir. Leh Hariciye Müsteşarı bu vesile ile de Maslahatgüzarlığımıza hükûmetinin teessüflerini tekrar etmektedir. Bundan başka Ankaradaki Leh sefiri Mösyö Olszowsky de Vekâletimiz Müsteşarı Numan Rifat Beyi ziyaretle Lehistan Hariciyesinin Maslahatgüzarlığımıza verdiği cevabı teyit eylemiştir. Sefirin bu husustaki beyanatını havi olarak tevdi eylediği muhtıra suretini yüksek huzurunuzda takdim ediyorum efendim⁴⁴. Görüldüğü üzere Polonya Dışişleri yetkilileri Türk makamlarının konuyu takipteki ısrarı ve kendi açılarından da Türkiye ile olan dostane ilişkileri çerçevesinde krizin aşılması için çeşitli çalışmalar yapmışlardır. Bunların arasında Polonya makamlarının Yunanistan hükûmeti nezdinde girişimlerde bulunarak konuyu soruşturmaları dikkat çekicidir. Metinden anlaşıldığına göre Yunan makamları da olayın üzerine gitmiş ve uluslar arası kurallara uymayan memurlarına sözlü uyarı cezası vermiş ve özürlerini beyan etmişlerdir. Polonyalı yetkililer ayrıca içten üzüntülerini yinelemişler ve samimiyetlerini göstermişlerdir. Tevfik Rüştü Bey, Başbakana gönderdiği belgeye Fransızca yazılmış iki ek ilişirmiştir. Bunlardan ilki Varşova'da Türk Maslahatgüzarlığına Polonyalı yetkililerce verilmiş olan cevabî nota⁴⁵, ikincisi ise Ankara'daki Polonya Büyükelçisinin Türk Dışişlerine ilettiği cevaptır⁴⁶.

SONUÇ

Hayatını askerlik mesleğine adanmış ve ülkesi Polonya aşkıyla dolu bir insan olan Jozef Bem (Murat Paşa), yaşamı boyunca pek çok cephede savaşmıştır. En zorlu anlarda bile metanetini koruması ve dağılan birlikleri bir şekilde toplaması ile ünlenmiş olan Bem, bugün çok az insana nasip olmuş olan "iki halk kahramanı" olarak anılmaktadır. Kendisi hem ana vatanı Polonya'da, hem de özgürlüğü uğruna savaştığı Macaristan'da halk kahramanı unvanına sahiptir. 1956'da Macaristan'da Sovyetler Birliği'ne karşı başlatılan halk ayaklanması da; eski günlere vurgu yapmak için Budapeşte'de General Bem'in heykelinin önünde başlatılmıştır. General Bem ayrıca Fransız Legion d'honneur nişanına sahiptir.

1849'da Osmanlı Devletine sığındıktan sonra büyük bir sevgi ve ilgiyle karşılanan General Bem, kısa süre yaşadığı Türk topraklarında rahat etmiş, İslam dinini kabul ederek Murat adını almıştır. Osmanlı Devleti tarafından ferik rütbesi ile taltif edilerek Halep Valiliğine atanmış, burada 1851 yılında vefat etmiştir.

General Bem (Murat Paşa)'ın cenazesinin 1929 yılında Halep'ten memleketi Tarnow'a nakli sırasında naşı bir kez daha hizmet ettiği topraklardan geçme fırsatı bulmuş ve yine sevgi ile karşılanmıştır. Naşın nakledildiği tren ve tabutun üzerindeki Türk bayraklarının Türk-Yunan sınırında, Yunanlı bir memur tarafından kaldırılması, trenin kontrolü Polonya heyetinde olduğundan bir süreliğine Türki-

⁴⁴ BCA, f.030.10., y.245.657.18., s.1.

⁴⁵ BCA, f.030.10., y.245.657.18., s.2.

⁴⁶ BCA, f.030.10., y.245.657.18., s.3.

ye-Polonya ilişkilerinde olumsuz bir hava esmesine neden olmuştur. Türk makamlarının konu üzerindeki hassasiyetinin ana noktası; gerçekleşen hadiseyle beraber Polonya yetkililerinin oldukça dostane olan Türk-Polonya ilişkileri çerçevesinde beklenen düzeyde ilgi gösterilmediği yönündeki şüphe(beklenti) den kaynaklanmıştır. Yukarıda aktarılan yazışmalar neticesinde de Polonya hükümetinin, Yunanistan nezdinde gerekli girişimleri yaptığı ve Yunan makamlarının adı geçen memura uyarı cezası verdiğinin ortaya çıkması ile Türkiye – Polonya ilişkileri normale dönmüştür.

Konunun araştırılması sırasında İstanbul'da bulunan Başbakanlık Osmanlı Arşivi katalogları da taranmış olup, Osmanlı'ya sığınan Macar ve Polonyalı mülteciler konusunda önemli bir çalışma yapmış olan Bayram Nazır'ın güzel eserinde kullandığı arşiv belgelerinin dışında birkaç belgeye ulaşılmıştır. Bu belgelerin diğerleriyle birlikte olmamasının sebebi beklide kataloglara bir yazım hatası ile "BEN" şeklinde kaydedilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Konunun Osmanlı döneminde çok spesifik bir kısmını ilgilendirdiğinden adı geçen belgeler bu çalışmada kullanılmamıştır. Yine bazı gazete haberlerinde de (örneğin 25 Haziran 1929 tarihli Vakit Gazetesi) Generalin adı "BEN" olarak yazılmıştır. Türk basınında Jozef Bem ile ilgili haberlerde zaman zaman küçük tarih yanlışları da gözlemlenmektedir. 22 Haziran 1929 tarihli Vakit Gazetesi, General Bem'in ölüm tarihini 1851 yerine 1855 olarak vermiştir.

KAYNAKLAR

A.Arşiv Belgeleri:

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

- BCA, f.030, y.245.657.14-1.
- BCA, f.030, y.245.657.14-2.
- BCA, f.030, y.245.657.15-1.
- BCA, f.030, y.245.657.15-2.
- BCA, f.030, y.245.657.15-3.
- BCA, f.030, y.245.657.15-4.
- BCA, f.030, y.245.657.15-5.
- BCA, f.030, y.245.657.16-1.
- BCA, f.030, y.245.657.16-2.
- BCA, f.030, y.245.657.18-1.
- BCA, f.030, y.245.657.18-2.
- BCA, f.030, y.245.657.18-3.

B.Süreli Yayınlar:

- Milliyet Gazetesi (1929)
- Vakit Gazetesi (1929)

C.Kitap ve Makaleler:

- AKYILDIZ, Ali, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilâtında Reform**, Eren Yay., İstanbul 1993.
- Ana Britannica**, Bem, *Josef Zacharias*, Ana Yay., C.3, İstanbul 1986.
- ARMAOĞLU, Fahir, **20.Yüzyıl Siyasî Tarihi**, Alkım Yay., İstanbul 2005.
- ECKHART, F., **Macaristan Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yay., Çev. İbrahim Kafesoğlu, Ankara 1949.
- ESMER, Şükrü, **Siyasi Tarih**, İstanbul 1944.
- JORGA, Nicolae, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, Yeditepe Yay., C.V., Çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul 2005.
- KARAL, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yay., C.V., Ankara 1988,
- KURAT, Akdes Nimet, **Rusya Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1993.
- NAZIR, Bayram, **Osmanlı'ya Sığınanlar**, Yeditepe Yay., İstanbul 2006.
- UÇAROL, Rifat, **Siyasi Tarih**, Der Yay., İstanbul 2008.
- YELİSEYEVA, N.V. - A.Z.MANFRED, **Yakın Çağlar Tarihi**, Konuk Yay., İstanbul 1978.

D.İnternet Adresleri:

- http://en.wikipedia.org/wiki/August_Zaleski
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Hasan_Kemaleddin_Gedelec
- http://en.wikipedia.org/wiki/Ivan_Paskevich
- http://en.wikipedia.org/wiki/Joze_f_Bem
- http://en.wikipedia.org/wiki/Lajos_Kossuth
- <http://en.wikipedia.org/wiki/Syria>
- <http://varsova.be.mfa.gov.tr/MissionChiefHistory.aspx>

EKLER:

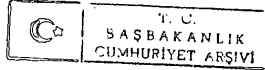
Ek 1- Murat Paşa / Jozef Bem, Osmanlı Üniforması ile

Ek 2-Jozef Bem'in menleketi Tarnow'daki heykeli.

République de Pologne
Ministère des Affaires Etrangères
No P. IV.13.655/29

Monsieur le Chargé d'Affaires,

Me référant à votre intervention au sujet du regrettable incident qui a eu lieu à la frontière grecque pendant le transport des cendres du Général Bem, j'ai l'honneur de Vous faire savoir que sur ordre de son Gouvernement le Ministre de Pologne à Athènes a fait à ce sujet une démarche auprès du Gouvernement Hellénique. Après avoir examiné le cas, le Gouvernement Hellénique a exprimé ses plus vifs regrets en déclarant que le fonctionnaire coupable de cet acte absolument contraire aux principes de la courtoisie internationale a reçu une admonition.

En même temps, je tiens à Vous faire savoir que le Ministre de Pologne à Angora a donné toutes explications nécessaires à ce sujet au Gouvernement Turc en lui fournissant les renseignements les plus détaillés.

En portant à Votre connaissance ce qui précède, j'ai l'honneur de Vous exprimer, Monsieur le Chargé d'Affaires, des profonds regrets.

Monsieur Hassan Vasfi Mentèche Zadé
Chargé d'Affaires de la
Turquie

à Varsovie

030	10			245	659	18
-----	----	--	--	-----	-----	----

2

Ek 3- Başbakanlık Osmanlı Arşivinde konu ile alakalı bir belge.